เกณฑ์การประเมินระดับความเป็นเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี กรณีศึกษา เมืองลพบุรี เมืองกำแพงเพชร และเมืองพิมาย

Criteria for Assessing the Significant Levels of Historical and Archaeological Tourism Cities: Case Studies of Lop Buri, Kamphaeng Phet, and Phimai

ศรัญญู ทองภู (Saranyu Thongphu)* ดร.ชัยสิทธิ์ ด่านกิตติกุล (Dr.Chaisit Dankitikul)**

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อกำหนดเกณฑ์การประเมินคุณลักษณะทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานภาครัฐของเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี และนำมาทดสอบกับเมืองลพบุรี เมืองกำแพงเพชร และเมืองพิมาย ใช้เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้เทคนิคเดลฟาย และแบบสำรวจภาคสนาม ผลการวิจัยพบว่า 1) เกณฑ์คุณลักษณะทางกายภาพจำแนกออกเป็น 3 องค์ประกอบ คือ พื้นที่สงวน เพื่อการจำกัด ปกป้อง รักษา และคุ้มครองอย่างเข้มงวด พื้นที่อนุรักษ์ เพื่อการพัฒนา ส่งเสริม ภายใต้การควบคุม และพื้นที่พัฒนา เพื่อรองรับการพัฒนา2)การประเมินเมืองพบว่าเมืองลพบุรี อยู่ในเกณฑ์ระดับดี เมืองกำแพงเพชร อยู่ในเกณฑ์ระดับดีมาก และเมืองพิมาย อยู่ในเกณฑ์ระดับดีมาก 3) แนวทางการพัฒนาทางกายภาพ ต้องใช้มาตรการทางผังเมือง คือ การจัดทำผังเมืองรวม และผังเมืองเฉพาะเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี และการวางผังแม่บทโครงการพัฒนาตามผังเมือง

ABSTRACT

The research aims to determine the evaluation criteria for physical attributes and public infrastructure of the historical tourism cities with the case study areas of Lopburi, Kamphaeng Phet, and Phimai. This is a conducted by the interview, which implements the Delphi technique and a field survey. In a result. 1) The evaluation criteria of physical characteristics comprise three components, Reservation area. The place can be strictly protected or restricted as appropriate, Conservation area. The place can be developed and promoted under control, and Development area. The place is regarded potential for growth in the future. 2) The outcome of the evaluation criteria is as follows, Lopburi has been evaluated ‘good’ Kamphaeng Phet has been evaluated ‘excellent’ and Phimai has been evaluated as ‘excellent’ 3) The implementation of urban planning with the practical guideline to development requires, Town comprehensive planning, A specific urban planning, And urban development project.

คำสำคัญ: เกณฑ์การประเมินเมือง เมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี

Keywords: Criteria for Evaluating Cities, Historical, Archaeological Tourism Cities

**นักศึกษา หลักสูตรการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหาบัณฑิต ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*

***รองศาสตราจารย์ ประจำภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร*

บทนำ

เมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี เป็นเมืองที่มีความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์พร้อมกับพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานชุมชนต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน (สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2548) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานภาครัฐของเมืองมีการพัฒนารองรับการเจริญเติบโตของเมืองตามปัจจัยหลายด้านมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานภาครัฐไม่เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ของเมือง มีการวางโครงสร้างพื้นฐานเมืองอย่างไร้ทิศทางไม่สัมพันธ์กับพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์

จากความสำคัญของพื้นที่ประวัติศาสตร์เมืองนั้น คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า ได้ดำเนินการประกาศเขตพื้นที่เมืองเก่าลพบุรี เมืองเก่ากำแพงเพชร และเมืองเก่าพิมายขึ้น (ราชกิจจานุเบกษา, 2546) การประกาศเขตเมืองเก่าเป็นขั้นตอนแรกตามหลักการของการอนุรักษ์เมืองประวัติศาสตร์ แต่ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ประชาชนยังไม่รับรู้ถึงความสำคัญและต่อต้าน หน่วยงานทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมือง ต้องทำการประเมินเมืองว่ามีความสอดคล้องเหมาะสมกับบทบาทเมืองท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และโบราณคดีหรือไม่ และพัฒนาทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานของภาครัฐให้เห็นเป็นแนวทางแบบอย่างสำหรับประชาชน

ดังนั้น จึงมีการทำการวิจัยในการรวบรวมหลักเกณฑ์ มาตรฐาน และแนวคิดตามประเภทของเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี เพื่อสร้างและกำหนดเกณฑ์การประเมินระดับความเป็นเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ในประเด็นคุณลักษณะทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานภาครัฐของเมือง ในการเป็นเครื่องมือสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมือง ใช้ในการสำรวจและประเมินระดับของเมือง และสามารถพัฒนาเมืองตามแนวทางที่เหมาะสมกับเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีอย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อกำหนดเกณฑ์การประเมินคุณลักษณะทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานภาครัฐของเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี นำมาทดสอบกับพื้นที่ศึกษาเมืองลพบุรี เมืองกำแพงเพชร และเมืองพิมาย และเสนอแนวทางการพัฒนาทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานภาครัฐของเมืองที่เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ของเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

วิธีการวิจัย

การกำหนดกรอบทฤษฎีและแนวความคิด

แบ่งออกเป็นสองส่วนหลัก คือ ส่วนแรกแนวคิดภาพรวม ประกอบด้วย แนวคิดเมืองท่องเที่ยว เมืองที่สามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ของการเดินทาง การพักผ่อนหย่อนใจ การสันทนาการ หรือเพื่อทำธุรกิจ (UNWTO, 1995) การพัฒนาเชิงอนุรักษ์ เมืองยั่งยืน และกรณีศึกษาเมืองเกียวโต ส่วนที่สองกรอบแนวคิดการกำหนดเกณฑ์ ประกอบด้วย เกณฑ์และมาตรฐานผังเมืองรวม การอนุรักษ์ พัฒนา และบริหารจัดการเมืองเก่า แนวทางการบริหารจัดการและมาตรฐานคุณภาพแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ แนวคิดและประสบการณ์จากเมืองนาราและบาหลี โครงการจัดทำหลักเกณฑ์การจัดประเภทเมืองและแนวคิดในการวางผังเมือง และนโยบายด้านภูมิทัศน์เมืองเกียวโต บังคับใช้ในเมืองเกียวโต การวางแผนเมือง โดย 5 องค์ประกอบและระบบสนับสนุน เขตควบคุมความสูงของอาคาร ข้อกำหนดการออกแบบอาคาร การอนุรักษ์มุมมองทัศนียภาพฉากหลัง ข้อจำกัดการโฆษณากลางแจ้ง การรักษาและปรับปรุงภูมิทัศน์เมืองประวัติศาสตร์ และระบบสนับสนุน (Kyoto, 2007)

การเลือกพื้นที่วิจัย

มีเกณฑ์การพิจารณาในการเลือกพื้นที่ศึกษา คือ มีพื้นที่โบราณสถานและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ (ภิรมย์รื่น, 2004) มีความเป็นเมืองท่องเที่ยว (Amirou, 2003) และมีลักษณะของชุมชนเมือง (ภิรมย์รื่น, 2552)

ขอบเขตพื้นที่วิจัย

พื้นที่วิจัย ประกอบด้วย เขตเทศบาลเมืองลพบุรี อำเภอเมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี พื้นที่ 6.85 ตารางกิโลเมตร (สำนักงานเทศบาลเมืองลพบุรี, 2560) เขตเทศบาลเมืองกำแพงเพชร อำเภอเมืองกำแพงเพชร จังหวัดกำแพงเพชร พื้นที่ประมาณ 14.9 ตารางกิโลเมตร (สำนักงานเทศบาลเมืองกำแพงเพชร, 2560) และเขตเทศบาลตำบลพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา พื้นที่ 2.156 ตารางกิโลเมตร (สำนักงานเทศบาลตำบลพิมาย, 2560)

ภาพที่ 1 แสดงขอบเขตพื้นที่วิจัย เขตเทศบาลเมืองลพบุรี

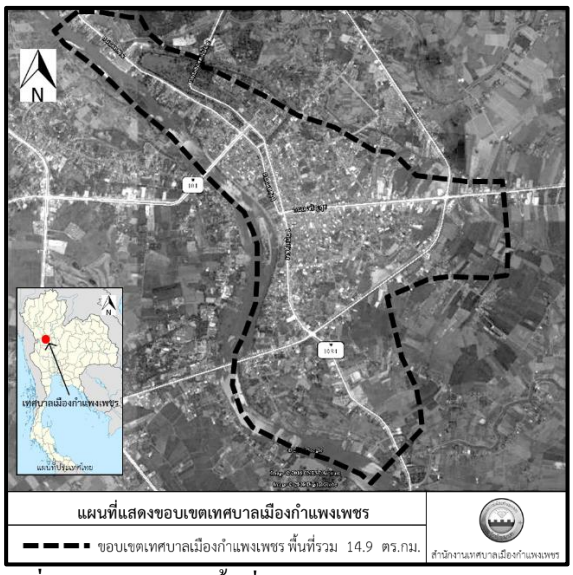

ภาพที่ 2 แสดงขอบเขตพื้นที่วิจัย เขตเทศบาลเมืองกำแพงเพชร

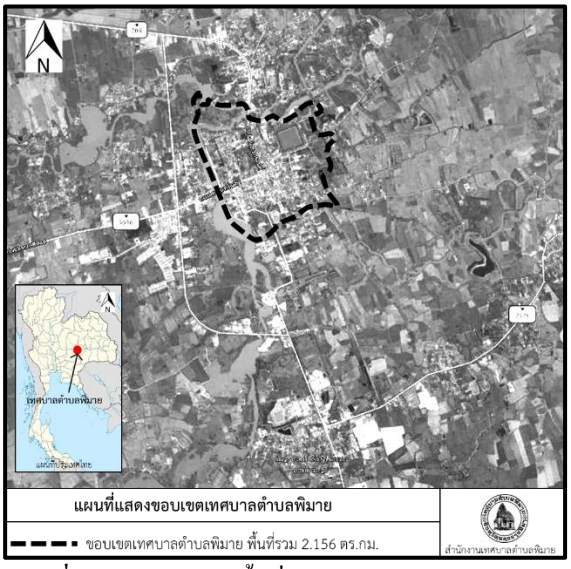

ภาพที่ 3 แสดงขอบเขตพื้นที่วิจัย เขตเทศบาลตำบลพิมาย

กระบวนการวิจัย

การกำหนดคำถามการวิจัย คำถามหลัก : คุณลักษณะทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานภาครัฐของเมือง ที่เหมาะสมสำหรับเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี มีองค์ประกอบของเกณฑ์และดัชนีชี้วัดด้านใดบ้าง

การกำหนดสมมติฐานของงานวิจัย ได้แก่

H0 $\rho AB = 0$ (ตัวแปร A และตัวแปร B ไม่มีความสัมพันธ์กัน)

H1 $\rho AB = 0$ (ตัวแปร A และตัวแปร B มีความสัมพันธ์กัน)

การกำหนดตัวแปรในการวิจัย ตัวแปรต้น คือ องค์ประกอบของเกณฑ์ประกอบด้วย พื้นที่สงวน พื้นที่อนุรักษ์ และพื้นที่พัฒนา มีดัชนีชี้วัดในแต่ละองค์ประกอบ ได้แก่ การใช้ประโยชน์ที่ดิน การคมนาคมและขนส่ง การสาธารณูปโภค และการสาธารณูปการ และตัวแปรตาม คือ คุณลักษณะทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานภาครัฐ ที่เหมาะสมของเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

การกำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ได้แก่ กลุ่มของผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 50 ท่าน จากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษา โดยคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 5 ท่าน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านการผังเมือง ผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบชุมชนเมือง ผู้เชี่ยวชาญด้านการวางผังสถาปัตยกรรมและภูมิสถาปัตยกรรม ผู้เชี่ยวชาญด้าน การท่องเที่ยว และผู้เชี่ยวชาญด้านการอนุรักษ์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ กำหนดประเด็นคำถาม และแบ่งแบบสัมภาษณ์ออกเป็น 2 รอบ รอบแรก เป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด รอบสอง เป็นแบบสอบถามแบบปลายปิด

แบบสำรวจภาคสนาม แบ่งหัวข้อการสำรวจออกเป็นหัวข้อตามเกณฑ์การประเมินที่กำหนดไว้ และบรรจุข้อมูลดัชนีชี้วัดที่ต้องการเก็บจากการสำรวจภาคสนาม

แผนที่พื้นฐาน ผู้วิจัยได้นำแผนที่ท้ายกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมเมืองลพบุรี พ.ศ. 2546 (ราชกิจจานุเบกษา, 2560) แผนที่ท้ายกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมเมืองกำแพงเพชร พ.ศ. 2542 (ราชกิจจานุเบกษา, 2560)

และร่างแผนที่ท้ายกฎกระทรวงให้ใช้บังคับผังเมืองรวมชุมชนพิมาย เนื่องจากเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญในเขตเมืองที่สมบูรณ์ เชื่อถือได้

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลประเภทข้อมูลเชิงคุณลักษณะ แบ่งออกเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิ

การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ ได้แก่ ข้อมูลจากเอกสาร หนังสือ บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ ได้แก่ การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ โดยข้อมูลการรวบรวม ค้นคว้า และสรุปเกณฑ์และการสำรวจภาคสนาม โดยแบ่งรูปแบบตามแหล่งข้อมูล 3 รูปแบบ ได้แก่ เชิงประจักษ์ จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และจากเอกสาร

การวิเคราะห์ข้อมูล

การดำเนินการวิเคราะห์เพื่อหาองค์ประกอบของเกณฑ์และตัวชี้วัดที่เป็นคุณลักษณะทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานภาครัฐของเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี และการวิเคราะห์ผลการประเมินเมือง

ข้อมูลเบื้องต้น ข้อมูลเชิงบรรยายทั่วไป ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ใช้เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย (Delphi Technique) ซึ่งเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์เพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญหลาย ๆ คน (เทียบจริยาวัฒน์, 2553) เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์และกำหนดเกณฑ์การประเมินเมือง

ข้อมูลเชิงปริมาณทั่วไป ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในการวิเคราะห์

ข้อมูลพิสูจน์สมมุติฐานการวิจัย ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ในรูปความถี่ การหาค่าสัดส่วน อัตราส่วน ร้อยละ การวัดแนวโน้มเข้าสู่ศูนย์กลาง เช่น ค่าเฉลี่ย ค่าฐานนิยม

ข้อมูลการสำรวจภาคสนาม ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงประจักษ์ (empirical analysis)

ข้อมูลทุติยภูมิจากแผนที่ท้ายกฎกระทรวงผังเมืองรวม ภาพถ่ายการลงสำรวจ และข้อมูลพื้นฐานด้านกายภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยการเปรียบเทียบ (Comparative Analysis)

ผลการวิจัย

เกณฑ์และดัชนีชี้วัดคุณลักษณะทางกายภาพสำหรับเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

องค์ประกอบพื้นฐานของเกณฑ์และดัชนีชี้วัดคุณลักษณะทางกายภาพเมือง สำหรับการประเมินความเป็นเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีมี 3 องค์ประกอบด้วยกัน ได้แก่ พื้นที่สงวน พื้นที่อนุรักษ์ และพื้นที่พัฒนา สรุปเป็นเกณฑ์การประเมินเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 พื้นที่สงวน หมายถึง เขตโบราณสถานหรือพื้นที่ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เพื่อการปกป้อง รักษา และคุ้มครองอย่างเข้มงวด กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินตามข้อกำหนดของกรมศิลปากร การจำกัดระบบการคมนาคมและขนส่งอย่างเข้มข้น เพื่อไม่ให้มีผลกระทบต่อโบราณสถาน การจำกัดและควบคุมระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ให้อำนวยความสะดวกแต่ไม่มีผลกระทบต่อการรักษาภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์ และสอดคล้องกับกิจกรรมในเขตโบราณสถาน

องค์ประกอบที่ 2 พื้นที่อนุรักษ์ หมายถึง เขตเมืองเก่าหรือพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ต้องได้รับการบำรุงรักษาให้คงคุณค่า เพื่อการพัฒนา ส่งเสริม ภายใต้การควบคุม กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เหมาะสมสำหรับการอนุรักษ์ บูรณะฟื้นฟูชุมชนเมือง ส่งเสริมการท่องเที่ยว และการรักษาสภาพภูมิทัศน์เมือง การควบคุมและจัดให้มีระบบการคมนาคมและขนส่งอย่างเหมาะสม ไม่กระทบต่อการรักษาภูมิทัศน์เมือง การควบคุมและจัดให้มีระบบ

สาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่อำนวยความสะดวกครอบคลุม เหมาะสม เข้าถึงง่าย ไม่กระทบต่อการรักษาภูมิทัศน์เมือง และสอดคล้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่ 3 พื้นที่พัฒนา หมายถึง พื้นที่ที่มีศักยภาพในการตอบสนองกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม ชุมชน และท่องเที่ยว กำหนดการใช้ประโยชน์ที่ดินหลักพื้นฐาน คือ การอยู่อาศัย พาณิชยกรรม การจัดให้มีระบบการคมนาคมและขนส่งอย่างครบครัน การจัดให้มีระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ รองรับและให้บริการที่ทั่วถึงตามมาตรฐาน สามารถอำนวยความสะดวกต่อประชากรเมืองและนักท่องเที่ยวที่ครอบคลุม เหมาะสม และเข้าถึงง่าย

ในแต่ละองค์ประกอบของพื้นเมืองทั้ง 3 องค์ประกอบ จะมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านการใช้ประโยชน์ที่ดิน ประกอบด้วย 3 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) กำหนดและจำแนกประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน 2) พื้นที่ฉนวน และ 3) พื้นที่องค์ประกอบของเมืองเก่า

2. ด้านการคมนาคมและขนส่ง ประกอบด้วย 7 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) กำหนดแผนผังการคมนาคมและขนส่ง 2) ระบบโครงข่ายถนน 3) โครงสร้างระบบคมนาคมขนส่ง 4) ระบบขนส่งทางรถไฟ 5) ระบบขนส่งมวลชน 6) ทางเท้า ทางจักรยาน และอุปกรณ์ประกอบ และ 7) ที่จอดรถสาธารณะ

3. ด้านการสาธารณูปโภค ประกอบด้วย 4 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) โครงสร้างระบบประปา 2) โครงสร้างระบบไฟฟ้า 3) โครงสร้างระบบสื่อสารและโทรคมนาคม และ 4) ระบบบำบัดน้ำเสีย

4. ด้านการสาธารณูปการ ประกอบด้วย 14 ดัชนีชี้วัด ได้แก่ 1) โครงสร้างที่รองรับการมาถึงของนักท่องเที่ยว 2) โครงสร้างที่รองรับการบริการนักท่องเที่ยว 3) สิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการที่ได้มาตรฐาน 4) ระบบป้องกันน้ำท่วมและระบบระบายน้ำ 5) การจัดการขยะมูลฝอย 6) โรงฆ่าสัตว์ 7) ระบบความปลอดภัยและระบบเตือนภัย 8) พื้นที่นันทนาการ 9) สถาบันการวิจัย 10) การสาธารณสุข 11) ศูนย์ราชการเมือง 12) ระบบนิเวศของเมือง 13) ตลาดสด และ 14) การควบคุมสิ่งโฆษณา

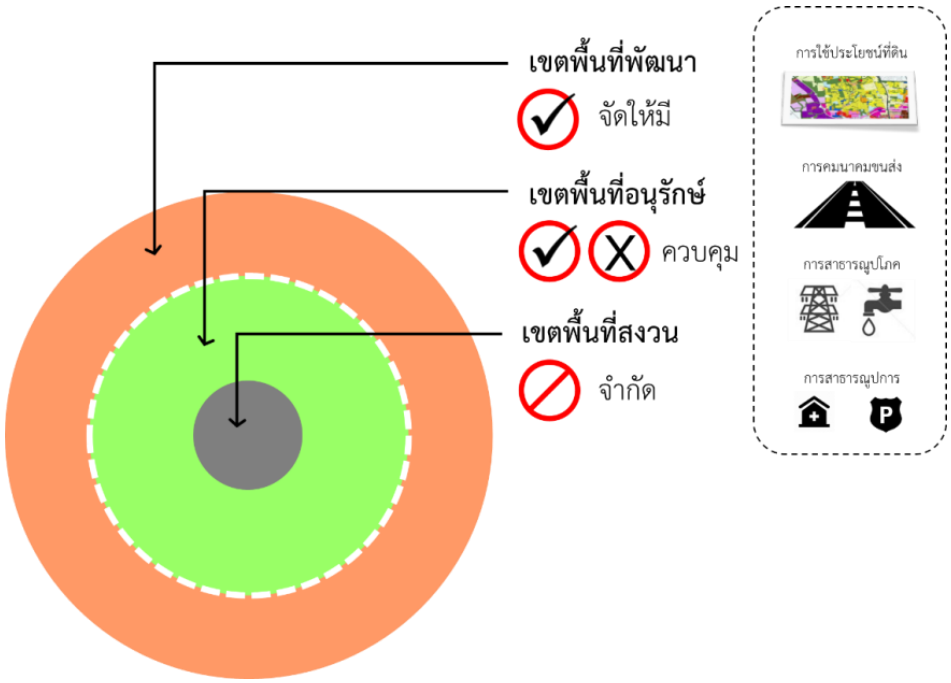

ภาพที่ 4 สาระสำคัญของเกณฑ์การประเมินเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

ผลลัพธ์การประเมินคุณลักษณะทางกายภาพเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ของพื้นที่วิจัย เมืองลพบุรี เมืองกำแพงเพชร และเมืองพิมาย

1. ผลการประเมินเมืองลพบุรี อยู่ในเกณฑ์การประเมินระดับดี แบ่งเป็นองค์ประกอบพื้นที่สงวนอยู่ในระดับดี คะแนนองค์ประกอบพื้นที่อนุรักษ์อยู่ในระดับต่ำ และคะแนนองค์ประกอบพื้นที่พัฒนาอยู่ในระดับดีมาก

การวิเคราะห์ผลการประเมินเมืองจากเกณฑ์ที่ได้ คือ องค์ประกอบพื้นที่สงวนและพื้นที่อนุรักษ์ มีคุณลักษณะที่ไม่มีคุณสมบัติตรงกับดัชนีชี้วัดใดเลย คือ การจำแนกการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่มีการกำหนดให้เป็นประเภทสงวนรักษาโบราณสถาน แต่กลับเป็นประเภทอนุรักษ์ ซึ่งทำให้มีการพัฒนาเกิดขึ้นในพื้นที่ การไม่มีพื้นที่ฉนวนระหว่างเขตพื้นที่ ทำให้ไม่มีการรับรู้ว่าเข้าเขตเมืองเก่าหรือเขตพื้นที่ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ระบบขนส่งทางรถไฟเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้เมืองลพบุรีตกเกณฑ์การประเมิน จะเห็นได้จากการมีเส้นทางรถไฟตัดผ่านทั้งเขตพื้นที่สงวนและเขตพื้นที่อนุรักษ์ ทั้งยังมีระบบโครงสร้างของการประปา ระบบป้องกันน้ำท่วม ที่ทำลายภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์ แต่เมืองลพบุรีก็ยังมีคุณลักษณะที่มีคุณสมบัติตรงกับดัชนีชี้วัด คือการนำระบบสายไฟลงใต้ดิน ซึ่งเมื่อเทียบกับเมืองกำแพงเพชร และเมืองพิมาย ที่ตกเกณฑ์การประเมินในด้านนี้

2. ผลการประเมินเมืองกำแพงเพชร อยู่ในเกณฑ์การประเมินระดับดีมาก แบ่งเป็นองค์ประกอบพื้นที่สงวนอยู่ในระดับดี คะแนนองค์ประกอบพื้นที่อนุรักษ์อยู่ในระดับดีมาก และคะแนนองค์ประกอบพื้นที่พัฒนาอยู่ในระดับดีเยี่ยม

การวิเคราะห์ผลการประเมินเมืองจากเกณฑ์ที่ได้ คือ องค์ประกอบพื้นที่สงวน พื้นที่อนุรักษ์ และพื้นที่พัฒนา มีคุณลักษณะที่มีคุณสมบัติตรงกับดัชนีชี้วัดเกิน 50 เปอร์เซ็นต์ ทั้ง 3 องค์ประกอบ มีคุณลักษณะที่ไม่มีคุณสมบัติตรงกับดัชนีชี้วัดใดเลยแค่บางส่วนเท่านั้น คือ การทำลายภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่สงวนและพื้นที่อนุรักษ์ คือ มีโครงสร้างเสาส่งสัญญาณการสื่อสารและโทรคมนาคมอยู่และไม่มีการนำระบบสายไฟลงใต้ดิน และการจำแนกประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ไม่มีการกำหนดให้เป็นประเภทสงวนรักษาโบราณสถานแต่กลับเป็นประเภทอนุรักษ์ ประเภทอนุรักษ์กลับเป็นประเภทการใช้ที่ดินหลัก ทำให้การพัฒนาในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม

3. ผลการประเมินเมืองพิมาย อยู่ในเกณฑ์การประเมินระดับดีมาก แบ่งเป็นองค์ประกอบพื้นที่สงวนอยู่ในระดับดีเยี่ยม คะแนนองค์ประกอบพื้นที่อนุรักษ์อยู่ในระดับดี และคะแนนองค์ประกอบพื้นที่พัฒนาอยู่ในระดับดีเยี่ยม

การวิเคราะห์ผลการประเมินเมืองจากเกณฑ์ที่ได้ คือ องค์ประกอบพื้นที่สงวน พื้นที่อนุรักษ์ และพื้นที่พัฒนา มีคุณลักษณะที่มีคุณสมบัติตรงกับดัชนีชี้วัดเกิน 50 เปอร์เซ็นต์ ทั้ง 3 องค์ประกอบ จะมีคุณลักษณะที่ไม่มีคุณสมบัติตรงกับดัชนีชี้วัดใดเลยแค่บางส่วนเท่านั้น คือ การทำลายภูมิทัศน์ทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่สงวนและพื้นที่อนุรักษ์ คือมีโครงสร้างระบบป้องกันน้ำท่วม โครงสร้างระบบประปา โครงสร้างระบบไฟฟ้า โครงสร้างระบบการสื่อสารและโทรคมนาคม ซึ่งโครงสร้างเหล่านี้กระจัดกระจายอยู่ในพื้นที่ ไม่มีความเป็นระเบียบ และมีตำแหน่งที่ตั้งที่ไม่เหมาะสม การวางระบบโครงข่ายถนน มีการตัดถนนใหม่ ซึ่งกระทบต่อระบบผังเมืองโบราณโดยตรง

ตารางที่ 1 สรุปผลการประเมินระดับความเป็นเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ทั้ง 3 กรณีศึกษา

องค์ประกอบ (ดัชนีชี้วัด)	คะแนน (เต็ม)	(1) เมืองลพบุรี	(2) เมืองกำแพงเพชร	(3) เมืองพิมาย
1. เขตพื้นที่สงวนของเมือง	(100 %)	64.28	67.85	82.14
2. เขตพื้นที่อนุรักษ์ของเมือง	(100 %)	50.00	71.43	66.07
3. เขตพื้นที่พัฒนาของเมือง	(100 %)	78.57	92.89	85.71
4. ผลการประเมินระดับค่าคะแนน	(100 %)	64.28	74.63	77.39
4. ผลการประเมินระดับระดับมาตรฐานเมือง	**ดีเยี่ยม**	**ดี**	**ดีมาก**	**ดีมาก**
5. ระดับมาตรฐานสัญลักษณ์เมือง	★★★★★	★★★	★★★★	★★★★

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบผลการประเมินองค์ประกอบของเมืองทั้ง 3 พื้นที่วิจัย

องค์ประกอบ	(1) เมืองลพบุรี	(2) เมืองกำแพงเพชร	(3) เมืองพิมาย
1. เขตพื้นที่สงวนของเมือง	**ดี**	**ดี**	**ดีเยี่ยม**
2. เขตพื้นที่อนุรักษ์ของเมือง	**ต่ำ**	**ดีมาก**	**ดี**
3. เขตพื้นที่พัฒนาของเมือง	**ดีมาก**	**ดีเยี่ยม**	**ดีเยี่ยม**

แนวทางการพัฒนาทางกายภาพของเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

จำเป็นต้องแบ่งการพัฒนาหลายระดับ คือ ระดับนโยบายภาพรวม ระดับการพัฒนาพื้นที่เฉพาะ และระดับโครงการพัฒนาย่อย โดยการใช้มาตรการทางผังเมือง คือ

1. การวางและจัดทำผังเมืองรวมเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

เพื่อเป็นการพัฒนากายภาพเมืองให้มีสุขลักษณะ สะดวกสบาย เป็นระเบียบ สวยงาม ปลอดภัย และสวัสดิภาพของสังคม ส่งเสริมเศรษฐกิจจากประสิทธิภาพของการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สิน และการคมนาคมขนส่ง ส่งเสริมสังคมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตประชาชน โดยการดำเนินการด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการที่ได้มาตรฐานและเพียงพอ ดำรงรักษาคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปกรรม และสถาปัตยกรรม และการบำรุงรักษาทรัพยากรทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้คงคุณค่าความงดงาม (สำนักพัฒนามาตรฐาน, 2549)

2. การออกแบบและวางผังเมืองเฉพาะเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

เพื่อสร้างหรือพัฒนาเมือง หรือส่วนของเมืองขึ้นใหม่ เพื่อให้ดียิ่งขึ้นในด้านสุขลักษณะ ความสะดวกสบาย ความเป็นระเบียบ ความสวยงาม ความปลอดภัย และสวัสดิภาพของสังคม ส่งเสริมเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อม ส่งเสริมการดำรงรักษา หรือบูรณะอาคาร สถานที่ และวัตถุที่มีประโยชน์ หรือคุณค่าทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ หรือโบราณคดี ดำรงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ภูมิประเทศที่งดงาม หรือมีคุณค่าในทางธรรมชาติ และรักษาที่โล่ง หรือสงวนพื้นที่เฉพาะกิจไว้ใช้เป็นสาธารณประโยชน์ (กองผังเมืองเฉพาะ, 2552)

3. การวางผังแม่บทโครงการพัฒนาตามผังเมือง

เพื่อการพัฒนาเมืองหรือชุมชนในระดับท้องถิ่น โดยมีข้อกำหนดตามผังและลักษณะสำคัญของเมืองน่าอยู่ เป็นกรอบในการพิจารณาเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ของเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ทำให้เห็นถึงทิศทางของการ

พัฒนา โดยใช้วิธีการเดียวกับกระบวนการการวางแผนยุทธศาสตร์เพื่อจัดทำผังเมืองหรือพื้นที่เฉพาะแห่ง (Development Plan) สำหรับจัดการกับปัญหาและเตรียมการพัฒนาเพื่อรองรับการเติบโตของเมือง ให้สอดคล้องกับนโยบายทุกระดับของการพัฒนาเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี เป็นกระบวนการพัฒนาแบบองค์รวมอย่างเป็นระบบ ไม่ใช่การมุ่งเน้นการจัดทำโครงการแบบแยกส่วนเพื่อแก้ปัญหาเฉพาะหน้า (สำนักสนับสนุนและพัฒนาตามผังเมือง, 2555)

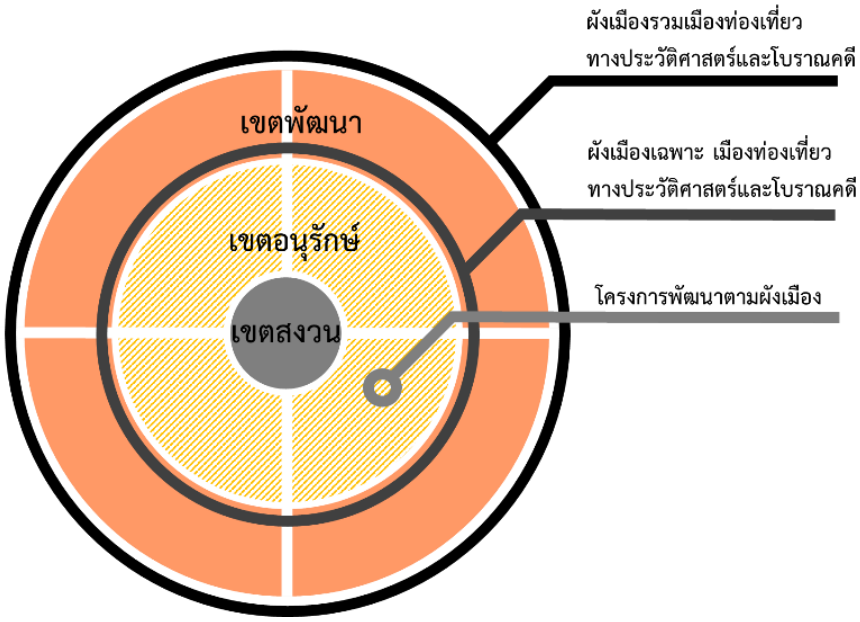

ภาพที่ 5 แนวทางการพัฒนาทางกายภาพของเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

อภิปรายและสรุปผลการวิจัย

เกณฑ์การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดเกณฑ์การประเมินคุณลักษณะทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานภาครัฐของเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี และนำเกณฑ์การประเมินเมืองที่ได้มาทดสอบกับพื้นที่ศึกษา เมืองลพบุรี เมืองกำแพงเพชร และเมืองพิมาย เพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางการพัฒนาทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานภาครัฐที่เหมาะสมอย่างเป็นรูปธรรม งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน โดยใช้เทคนิคเดลฟาย และแบบสำรวจภาคสนาม ผลการวิจัยพบว่า

1. เกณฑ์คุณลักษณะทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานภาครัฐของเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี จำแนกออกเป็น 3 องค์ประกอบพื้นที่ ดังนี้ พื้นที่สงวน คือ เขตโบราณสถาน เพื่อการจำกัด ปกป้อง รักษาและคุ้มครองอย่างเข้มงวด พื้นที่อนุรักษ์ คือ เขตเมืองเก่า เพื่อการพัฒนา ส่งเสริม ภายใต้การควบคุม และพื้นที่พัฒนา คือ เขตเศรษฐกิจ สังคม และชุมชนหลักของเมือง เพื่อการรองรับการพัฒนา ในแต่ละองค์ประกอบมีดัชนีชี้วัดการพิจารณา 4 ด้าน คือ การใช้ประโยชน์ที่ดิน การคมนาคมและขนส่ง การสาธารณูปโภค และการสาธารณูปการ

2. ผลลัพธ์การประเมินเมืองของพื้นที่ศึกษา ได้ดังนี้ เมืองลพบุรี อยู่ในเกณฑ์ระดับดี มีองค์ประกอบพื้นที่สงวนระดับดี พื้นที่อนุรักษ์ระดับต่ำ และพื้นที่พัฒนาระดับดีมาก เมืองกำแพงเพชร อยู่ในเกณฑ์ระดับดีมาก มีองค์ประกอบพื้นที่สงวนระดับดี พื้นที่อนุรักษ์ระดับดีมาก และพื้นที่พัฒนาระดับดีเยี่ยม และเมืองพิมาย อยู่ในเกณฑ์ระดับดีมาก มีองค์ประกอบพื้นที่สงวนระดับดีเยี่ยม พื้นที่อนุรักษ์ระดับดี และพื้นที่พัฒนาระดับดีเยี่ยม

3. การเสนอแนวทางการพัฒนาทางกายภาพและโครงสร้างพื้นฐานภาครัฐที่เหมาะสมเป็นรูปธรรม โดยการใช้มาตรการทางผังเมือง คือ การวางและจัดทำผังเมืองรวมเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี การออกแบบและวางผังเมืองเฉพาะเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี และการวางผังแม่บทโครงการพัฒนาตามผังเมือง

ข้อจำกัดในการวิจัยครั้งนี้ คือ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เป็นเพียงกลุ่มเล็ก ๆ เท่านั้น ขอบเขตพื้นที่ศึกษา ไม่สอดคล้องกับขอบเขตเมืองเก่าและขอบเขตผังเมืองรวมเมือง และการศึกษาเพื่อกำหนดเกณฑ์การประเมินระดับความเป็นเมืองท่องเที่ยว ทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี กรณีศึกษา เมืองลพบุรี เมืองกำแพงเพชร และเมืองพิมาย มุ่งเน้นเนื้อหาในประเด็นลักษณะทางกายและโครงสร้างพื้นฐานการบริการภาครัฐของเมืองเท่านั้น ไม่ครอบคลุมถึงเนื้อหารายละเอียดในประเด็นด้านเศรษฐกิจ และด้านสังคม ตามระบบโครงสร้างเมือง (กิตติสาร, 2014)

ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ คือ เกณฑ์การประเมินนี้ นำไปใช้ได้เฉพาะกับเมืองที่มีโบราณสถานหรือพื้นที่ประวัติศาสตร์อยู่ในเขตเมืองเท่านั้น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเมือง ควรนำเกณฑ์การประเมินเมืองเบื้องต้นนี้ ไปดำเนินการสำรวจและประเมินเมืองนั้น ๆ เพื่อเป็นการดำเนินงานหลังจากขั้นตอนแรกในการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองเก่าหรือการกำหนด เขตพื้นที่เมืองเก่า หลังจากนั้นจึงเข้าสู่ขั้นตอนการวางแผนแม่บทการพัฒนาเมืองต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัยขั้นต่อไป ควรศึกษาในประเด็นการกำหนดเกณฑ์การประเมินคุณลักษณะทางสังคมและเศรษฐกิจของเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี และการศึกษาเพื่อวางผังเมืองเฉพาะเมืองท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เกิดขึ้นด้วยความประสงค์สนับสนุนการพัฒนาเมืองตามแนวทางที่สอดคล้องเหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ของเมืองที่เป็นรูปธรรม จึงขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ชัยสิทธิ์ ด่านกิตติกุล อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และคณะผู้เชี่ยวชาญทุกท่านเป็นอย่างสูง

เอกสารอ้างอิง

กองผังเมืองเฉพาะ, ก. (2552). คู่มือการวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

กิตติสาร, ณ. (2014). โครงสร้างเมืองเชิงพื้นที่: ตอนที่ 1 แนวคิดโดย รวมและวิธีวิเคราะห์ในระดับสากล: Reviews of Urban Spatial Structure: I Comprehensive Concepts and Internationally Used Methods. Journal of the Faculty of Architecture King Mongkut's Institute of Technology Ladkrabang, 18(1), 165-180.

เทียบจริยาวัฒน์, ข. (2553). การศึกษาแนวทางการวางและจัดทำผังเมืองเฉพาะใหม่ มหาวิทยาลัยศิลปากร, กรุงเทพฯ. เทคนิคเดลฟาย (261-265)

ภิรมย์รื่น, ส. (2004). การอนุรักษ์ชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม: แนวคิดหลักการและผลการปฏิบัติ. NAJUA Architecture, Design and Built Environment, 20, 40-40.

ภิรมย์รื่น, ส. (2552). คู่มือการศึกษาปฏิบัติการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม. กรุงเทพฯ: สาขาวิชาการวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อม ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ราชกิจจานุเบกษา. (2546). ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์ และเมืองเก่า พ.ศ. 2546, เล่ม 120 ตอนพิเศษ 37 ง 26 มีนาคม 2546 C.F.R.

ราชกิจจานุเบกษา. (2560). กฎกระทรวง ให้ใช้บังคับผังเมืองรวมเมืองกำแพงเพชร พ.ศ. 2542.

ราชกิจจานุเบกษา. (2560). กฎกระทรวง ให้ใช้บังคับผังเมืองรวมเมืองลพบุรี พ.ศ. 2546, ประกาศ ณ วันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546 C.F.R.

สำนักงานเทศบาลตำบลพิมาย. (2560). ข้อมูลพื้นฐานเทศบาลตำบลพิมาย.

สำนักงานเทศบาลเมืองกำแพงเพชร. (2560). ข้อมูลพื้นฐานเทศบาลเมืองกำแพงเพชร.

สำนักงานเทศบาลเมืองลพบุรี. (2560). ข้อมูลพื้นฐานเทศบาลเมืองลพบุรี.

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2548). ชุดความรู้ด้านการอนุรักษ์ พัฒนาและบริหารจัดการเมืองเก่า. กรุงเทพฯ: สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

สำนักพัฒนามาตรฐาน, ก. (2548). แนวทางการอนุรักษ์โบราณสถานและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักพัฒนามาตรฐาน, ก. (2549). เกณฑ์และมาตรฐานผังเมืองรวม พ.ศ. 2549. กรุงเทพฯ: กรมโยธาธิการและผังเมือง.

สำนักสนับสนุนและพัฒนาตามผังเมือง, ก. (2555). เอกสารแนวทางการจัดทำโครงการพัฒนาเมือง. กรุงเทพฯ: กรมโยธาธิการและผังเมือง.

Amirou, R. (2003). Consideratii psihosociologice asupra notiunilor de agresivitate Si frustrare comparativa. G. Ferréol Si A. Neculau (eds.), Violenta. Aspecte psihosociale, Polirom, Iasi.

Kyoto, C. (2007). Kyoto city landscape policy: Forming timeless and radiant Kyoto landscapes (September 2007). Japan: Authors.

UNWTO. (1995). Technical manual no. 2: Collection of tourism expenditure statistics: World Tourism Organisation Madrid.